

КОМПЛЕКСНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8

ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Уроки 41-43

Розгорнуті конспекти • хронологія • таблиці • поняття •
документи ООН • практичне заняття № 9 • відповіді для
викладача

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Структура теми

Зміст теми. За календарним плануванням тема 8 охоплює три уроки. Урок 41 поєднує Ялтинсько-Потсдамську систему, створення ООН і міжнародну систему прав людини з початком «холодної війни». Урок 42 присвячений поділу Німеччини, утворенню НАТО та Організації Варшавського договору і закріпленню біполярного світу. Урок 43 - практичне заняття № 9.

Урок	Тема за календарним плануванням
41	Риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. ООН. Спеціалізовані організації під егідою ООН. «Загальна декларація прав людини» 1948 і міжнародні пакти про права людини 1966 р. Радянська окупація Східної Європи. Початок «холодної війни». Меморандум Дж. Кеннеді і промова У. Черчіля в Фултоні.
42	Поділ Німеччини. НАТО та Організація Варшавського договору. Закріплення біполярного світу.
43	Практичне заняття № 9.

Важлива примітка до джерел. У календарному плануванні записано «Меморандум Дж. Кеннеді». У наданому підручнику йдеться про американського дипломата **Джорджа Кеннана** та його «Довгу телеграму» від 22 лютого 1946 р., що стала основою доктрини стримування. У конспекті використано формулювання підручника, а розбіжність із планом зафіксовано, а не виправлено мовчки.

Ключові поняття. Ялтинсько-Потсдамська система; «три Д»; ООН; Генеральна Асамблея; Рада Безпеки; право вето; Загальна декларація прав людини; міжнародні пакти про права людини; конфронтація; «холодна війна»; доктрина стримування; «залізна завіса»; «доктрина Трумена»; «план Маршалла»; Бізонія; Тризонія; ФРН; НДР; НАТО; ОВД; біполярний світ.

Очікуваний результат. Учні мають пояснювати післявоєнну зміну співвідношення сил; характеризувати Ялтинську й Потсдамську конференції; називати цілі, принципи й органи ООН; пояснювати значення документів про права людини; визначати витoki «холодної війни»; розкривати сутність «плану Маршалла»; відтворювати етапи поділу Німеччини; порівнювати НАТО та ОВД; пояснювати формування біполярного світу.

Календарне планування: тема 8 - 3 години, уроки 41-43. Підручник: І. Я. Щупак та ін., «Всесвітня історія. 11 клас», розділ 1, §1-2, с. 6-20.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Повоєнний світ: нова система міжнародних відносин

Головна думка. Перемога над нацизмом не усунула суперечностей між державами-переможцями. Після війни сформувався новий світовий порядок, у якому США і СРСР стали наддержавами, а співпраця союзників швидко змінилася конфронтацією.

Після уроку учні мають уміти. Пояснювати зміни у співвідношенні сил після 1945 р.; характеризувати рішення Ялтинської та Потсдамської конференцій; описувати механізм ООН і міжнародну систему прав людини; називати витoki й перші прояви «холодної війни».

Основа: підручник 11 класу, §1, с. 6-12; §2, с. 13-16.

1. Як змінився світ після Другої світової війни

Друга світова війна стала найбільшою катастрофою в історії людства. Вона спричинила величезні людські втрати, гуманітарну катастрофу та економічну розруху. Голокост та інші злочини проти людяності показали руйнування базових цивілізаційних цінностей. Водночас війна докорінно змінила розстановку сил на міжнародній арені.

Держава / група	Повоєнне становище за підручником
США	Стали найпотужнішою економічною державою світу, посіли перше місце за промисловим виробництвом, зміцнили роль світового кредитора; мали стабільну демократичну систему.

Держава / група	Повоєнне становище за підручником
СРСР	Перемога зміцнила позиції сталінського тоталітарного режиму. СРСР став наддержавою з величезним військовим потенціалом.
Велика Британія і Франція	Їхні позиції у світі послабилися; Францію великою державою після війни значною мірою вважали за традицією.
Китай	Почав входити до числа великих держав.
Німеччина, Італія, Японія	Зазнали воєнно-політичної поразки; у цих країнах почався перехід від тоталітаризму до демократії.

антигітлерівська коаліція перемагає → Німеччина та її союзники розгромлені → США і СРСР стають наддержавами → Європа послаблена → виникають два політичні центри сили

Біполярний (двополюсний) світ - такий міжнародний порядок, у якому визначальний вплив зосереджено навколо двох центрів сили. У повоєнний період ними стали США та СРСР.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Ялтинська конференція і принципи повоєнного устрою

Основа: §1, с. 6-7.

2. Кримська (Ялтинська) конференція

На завершальному етапі війни союзники мали скоординувати не тільки останні воєнні дії, а й принципи післявоєнного устрою. Саме для цього 4-11 лютого 1945 р. у Лівадійському палаці в Ялті зустрілися Йосип Сталін, Франклін Рузвельт і Вінстон Черчилль.

Питання	Зміст
Час і місце	4-11 лютого 1945 р., Ялта, Лівадійський палац.
Учасники	СРСР - Й. Сталін; США - Ф. Рузвельт; Велика Британія - В. Черчилль; також міністри закордонних справ і члени делегацій.
Польща	Обговорювали післявоєнний устрій Польщі та її кордони.
Югославія	Обговорювали майбутню владу в Югославії.
ООН	Вирішили скликати у квітні 1945 р. установчу конференцію в Сан-Франциско для вироблення Статуту ООН.

3. Чому Ялта була важливою

- Союзники вперше на найвищому рівні комплексно узгоджували політичний порядок після завершення війни.
- Домовленості стосувалися не лише Німеччини, а й майбутнього Центрально-Східної Європи.
- Було підтверджено курс на створення нової міжнародної організації - ООН.
- Рішення Ялти стали однією з основ Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

Як пояснити учням. Ялта - це не один «договір про поділ світу», а комплекс домовленостей союзників наприкінці війни. Частина рішень була спробою організувати післявоєнний мир, але одночасно різні інтереси союзників закладали майбутні суперечності.

4. Запитання для закріплення

1. Коли і де відбулася Кримська (Ялтинська) конференція? (§1, с. 6)
2. Назвіть трьох головних учасників конференції. (§1, с. 6)
3. Які питання щодо Польщі та Югославії обговорювали союзники? (§1, с. 6)
4. Яке рішення Ялти було безпосередньо пов'язане зі створенням ООН? (§1, с. 6-7)

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Потсдамська конференція і програма «трьох Д»

Основа: §1, с. 7-8.

5. Берлінська (Потсдамська) конференція

Після капітуляції Німеччини переговори союзників про післявоєнний устрій були продовжені. 17 липня - 2 серпня 1945 р. у Потсдамі зустрілися керівники СРСР, США та Великої Британії. США представляв Гаррі Трумен. Британську делегацію спочатку очолював Вінстон Черчилль, а після виборів його змінив Клемент Еттли.

Рішення	Що воно означало
Окупаційне управління Німеччиною	Верховну владу здійснювали головнокомандувачі окупаційних сил СРСР, США, Великої Британії та Франції.

Рішення	Що воно означало
Денацифікація	Розпуск НСДАП і нацистських організацій, скасування нацистських законів, усунення активних нацистів з відповідальних посад, покарання злочинців.
Демілітаризація	Повне роззброєння Німеччини, ліквідація або контроль військової промисловості.
Демократизація	Перебудова правосуддя й місцевого самоврядування на демократичних засадах.
Репарації	Підтверджено право народів, що постраждали від німецької агресії, на одержання репарацій.
Територіальні рішення	Польща отримувала частину Східної Пруссії й Данциг; СРСР - Кенігсберг і прилеглу територію.
Мирні договори	Створено Раду міністрів закордонних справ п'яти держав для підготовки договорів з Італією, Румунією, Болгарією, Угорщиною та Фінляндією.
Воєнні злочинці	Підтверджено намір судити головних воєнних злочинців.

«Три Д» - денацифікація + демілітаризація + демократизація. Це центральна формула політики союзників щодо повоєнної Німеччини.

нацистська держава → роззброєння і ліквідація нацистських структур → демократична перебудова → задум єдиної мирної Німеччини

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Риси Ялтинсько-Потсдамської системи

Узагальнення на основі §1, с. 6-12, без залучення зовнішніх джерел.

6. Що називаємо Ялтинсько-Потсдамською системою

У підручнику назва «Ялтинсько-Потсдамська система» пов'язана з рішеннями союзників наприкінці та одразу після Другої світової війни. Її основу створили домовленості провідних держав щодо Німеччини, територіальних питань, міжнародної безпеки, репарацій, покарання воєнних злочинців та створення ООН.

Характерна риса	Як вона проявилася
Провідна роль держав-переможниць	СРСР, США, Велика Британія, Франція і Китай отримали особливий статус у новій системі безпеки; п'ять держав стали постійними членами Ради Безпеки ООН.
Нове співвідношення сил	США і СРСР стали наддержавами; традиційні європейські центри сили послабилися.
Перебудова Німеччини	Окупаційні зони, «три Д», репарації та контроль союзників.
Територіальні зміни	Рішення про кордони й території у Центрально-Східній Європі.
Міжнародні механізми безпеки	Створення ООН із Радою Безпеки та правом вето постійних членів.
Права людини як міжнародна проблема	Конвенція про геноцид, Загальна декларація прав людини, міжнародні пакти 1966 р.
Наростання конфронтації	Союзна єдність воєнного часу швидко поступилася протистоянню США та СРСР.

Висновок. Система мала суперечливий характер: вона створила механізми міжнародної співпраці й правового захисту людини, але одночасно світ швидко переходив до політичного й військового протистояння двох наддержав.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Організація Об'єднаних Націй

Основа: §1, с. 8-10.

7. Шлях до створення ООН

Рік / дата	Подія
1943 р.	Представники США, СРСР, Великої Британії та Китаю в Москві домовилися повернутися до ідеї створення ООН.
1944 р.	На конференції в Думбартон-Оксі сформульовано основні принципи діяльності нової організації.
квітень 1945 р.	Відкрилася конференція в Сан-Франциско.
26 червня 1945 р.	Учасники конференції підписали Статут ООН.

Рік / дата	Подія
24 жовтня 1945 р.	Статут був ратифікований; цю дату в підручнику подано як утворення ООН.

Спочатку до ООН увійшла 51 держава. Українська РСР і Білоруська РСР стали державами-засновницями. Підручник наголошує, що самостійність українського представництва була формальною доти, доки Україна перебувала у складі СРСР.

8. Основні цілі ООН

- підтримувати міжнародний мир і безпеку;
- розвивати дружні відносини між націями на основі рівноправ'я і самовизначення народів;
- співпрацювати у розв'язанні міжнародних проблем і розвивати повагу до прав людини та основних свобод;
- погоджувати дії держав для досягнення спільних цілей.

9. Основні принципи

- суверенна рівність усіх держав-членів;
- мирне вирішення міжнародних спорів;
- утримання від загрози силою або застосування сили проти інших держав;
- допомога ООН у діях відповідно до Статуту;
- невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держав.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Органи ООН і спеціалізовані установи

Основа: §1, с. 9-10, 12.

10. Генеральна Асамблея і Рада Безпеки

Орган	Склад і функції
Генеральна Асамблея	Представлені всі держави-члени; кожна має один голос. Розглядає найважливіші міжнародні проблеми і формулює рекомендації.
Рада Безпеки	Несе головну відповідальність за підтримку миру й безпеки. Її рішення обов'язкові для держав-членів. Складається з 15 держав: 5 постійних і 10 непостійних.
Постійні члени РБ	Велика Британія, Китай, СРСР (після розпаду СРСР його місце успадкувала Росія), США, Франція.

Орган	Склад і функції
Право вето	Кожен постійний член може заблокувати рішення Ради Безпеки. Підручник одночасно пояснює задум механізму й звертає увагу на можливе зловживання ним.

11. Інші органи й установи системи ООН

Організація	Рік у підручнику / функціональна сфера
МОП	1919 - питання праці.
Світовий банк	1944 - фінансова й відбудовна сфера.
ЮНЕСКО	1945 - освіта, наука і культура.
ЮНІСЕФ	1946 - захист і підтримка дітей.
ВООЗ	1948 - охорона здоров'я.
МАГАТЕ	1957 - атомна енергетика.
МВФ	У підручнику названий серед установ системи ООН.
Міжнародний Суд	Головний судовий орган у системі ООН.

Миротворчість. За потреби Рада Безпеки може спрямовувати миротворчі сили в райони збройних конфліктів. Підручник окремо підкреслює участь України в миротворчих операціях ООН.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Міжнародна система прав людини після війни

Основа: §1, с. 11-12.

12. Чому права людини стали міжнародною проблемою

Після Голокосту, геноцидів та інших злочинів Другої світової війни міжнародна спільнота прагнула не лише запобігти новій війні, а й побудувати світовий порядок на основі загальнолюдських цінностей. Саме тому захист людини поступово став предметом міжнародного права.

Документ	Дата	Зміст за підручником
Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього	9 грудня 1948 р.	Вперше дала правове визначення геноциду та передбачила покарання за нього; набрала чинності 12 січня 1951 р.

Документ	Дата	Зміст за підручником
Загальна декларація прав людини	10 грудня 1948 р.	Проголосила право на життя, житло, працю, волю; рівність перед законом; заборону дискримінації.
Міжнародні пакти про права людини	16 грудня 1966 р.	Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародний пакт про громадянські й політичні права.

13. Які права закріплювали пакти

Економічні, соціальні й культурні права

право на працю; справедливі умови праці; відпочинок; оплачувану відпустку; достатній життєвий рівень; профспілки; страйк; соціальне забезпечення; освіту; захист сім'ї; здоров'я; участь у культурному житті.

Громадянські й політичні права

право на життя, свободу й недоторканність; судові гарантії; захист від свавільного арешту; недоторканність особистого й сімейного життя; свобода думки, совісті та релігії; мирні збори; свобода асоціацій; участь в управлінні державою.

Рафаель Лемкін. Підручник наголошує, що термін «геноцид» уперше вжив польський юрист єврейського походження зі Львова Рафаель Лемкін. Розробляючи концепцію геноциду, він вивчав Вірменський геноцид, Голодомор і Голокост.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Радянська окупація Східної Європи та початок «холодної війни»

Основа: §2, с. 13-15.

14. Радянський контроль у Центральній та Південно-Східній Європі

У країнах, окупованих Радянською армією, насаджувалися прорадянські тоталітарні режими, залежні від СРСР. Західні держави на чолі зі США намагалися протидіяти поширенню комуністичного тоталітаризму. Одночасно Москва посилювала контроль над країнами Центральної та Південно-Східної Європи, спираючись на радянські війська й прокомуністичні сили.

15. «Довга телеграма» Джорджа Кеннана

22 лютого 1946 р. американський дипломат Джордж Кеннан надіслав із Москви детальний документ, відомий як «Довга телеграма». У підручнику підкреслено, що він став основою американської доктрини стримування комунізму.

Ідея, подана в підручнику	Суть
Сприйняття світу як ворожого середовища	Кеннан вважав це характерною рисою радянських політичних діячів.
Орієнтація на експансію	СРСР прагнув розширювати свій вплив.
Широкий набір засобів впливу	Комуністичні партії, громадські організації, міжнародні структури, пропаганда, підлив внутрішньої стабільності опонентів.
Стимування	Захід мав оборонятися від комуністичної експансії системно й довготривало.

Примітка. Саме тут видно розбіжність із календарним планом: у ньому записано «Дж. Кеннеді», а в підручнику - Дж. Кеннан. Для навчального матеріалу використовується джерело.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Фултон, доктрина Трумена і «план Маршалла»

Основа: §2, с. 14-16.

16. Промова Вінстона Черчилля у Фултоні

5 березня 1946 р. Вінстон Черчилль виступив у Вестмінстерському коледжі в місті Фултон (США). Він закликав західні країни протистояти комунізму. Підручник оцінює цю промову як остаточне свідчення початку політики «холодної війни». Саме з нею міцно пов'язаний образ «залізної завіси» над підконтрольними СРСР країнами Центрально-Східної Європи.

«Холодна війна» - протистояння «західного світу» на чолі зі США та «комуністичного табору» на чолі з СРСР за вирішальний вплив у світі. Воно супроводжувалося гонкою озброєнь, створенням військово-політичних блоків, ідеологічною боротьбою та діяльністю спецслужб.

17. «Доктрина Трумена»

У березні 1947 р. президент США Гаррі Трумен виступив у Конгресі з програмою, спрямованою на зупинення радянської експансії та зростання впливу комунізму, зокрема в Греції та Туреччині. У підручнику цей курс пов'язується з формуванням політики «стримування комунізму».

18. «План Маршалла»

5 червня 1947 р. державний секретар США Джордж Маршалл запропонував програму відродження Європи. Її метою було відновлення економіки некоммуністичних країн та зміцнення їхньої здатності протистояти радянському впливу.

Напрямок	Зміст плану за підручником
Фінансова й матеріальна допомога	Допомога мала використовуватися для зростання виробництва й фінансової стабілізації.
Торгівля	Передбачалося зниження торговельних бар'єрів і сприятливі умови для імпорту американських товарів.
Інвестиції	Заохочувалися державні та приватні американські інвестиції.
Політичні умови	Країни мали заохочувати приватне підприємництво, не допускати продажу стратегічних товарів СРСР, виводити комуністів зі складу урядів.

У реалізації плану погодилися брати участь 16 європейських держав; пізніше долучилася ФРН. Загальна сума допомоги становила понад 13 млрд доларів. СРСР і підконтрольні йому держави від участі фактично відмовилися: підручник зазначає, що Чехословаччина й Польща хотіли отримати допомогу, але змушені були підкоритися позиції Москви.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 41. Хронологія, поняття і запитання

19. Опорні дати

Дата	Подія
4-11 лютого 1945 р.	Ялтинська конференція.
26 червня 1945 р.	Підписання Статуту ООН у Сан-Франциско.
17 липня - 2 серпня 1945 р.	Потсдамська конференція.

Дата	Подія
24 жовтня 1945 р.	Ратифікація Статуту ООН; утворення ООН.
22 лютого 1946 р.	«Довга телеграма» Дж. Кеннана.
5 березня 1946 р.	Промова В. Черчилля у Фултоні.
березень 1947 р.	«Доктрина Трумена».
5 червня 1947 р.	Проголошення «плану Маршалла».
9 грудня 1948 р.	Ухвалення Конвенції про геноцид.
10 грудня 1948 р.	Ухвалення Загальної декларації прав людини.
16 грудня 1966 р.	Ухвалення міжнародних пактів про права людини.

20. Короткий словник

Поняття	Стисле пояснення
Конфронтація	Гостре політичне протистояння сторін, що мають несумісні інтереси.
Біполярний світ	Світовий порядок навколо двох головних центрів сили - США і СРСР.
«Холодна війна»	Глобальне протистояння західного і комуністичного блоків без прямої загальної війни між США та СРСР.
Доктрина стримування	Політичний курс Заходу на обмеження поширення радянського й комуністичного впливу.
Право вето	Можливість постійного члена Ради Безпеки заблокувати рішення РБ.

21. Запитання для учнів

1. Які головні зміни у співвідношенні сил сталися після Другої світової війни? (§1, с. 6)
2. Що означала програма «трьох Д»? (§1, с. 7)
3. Коли було створено ООН і якими є її головні цілі? (§1, с. 8-9)
4. Чим відрізняються Генеральна Асамблея і Рада Безпеки ООН? (§1, с. 9)
5. Яке значення мала Загальна декларація прав людини? (§1, с. 11-12)
6. Чому після війни союзники перейшли до конфронтації? (§2, с. 13-15)
7. У чому полягали основні ідеї Дж. Кеннана? (§2, с. 13-14)
8. Чому промову В. Черчилля у Фултоні пов'язують із початком «холодної війни»? (§2, с. 14)
9. Якою була мета «доктрини Трумена»? (§2, с. 15)
10. Назвіть основні заходи «плану Маршалла». (§2, с. 15-16)

Урок 42. Поділ Німеччини та формування двох держав

Головна думка. Після війни Німеччина мала бути єдиною демократичною державою, але суперечності між СРСР і західними союзниками перетворили окупаційний поділ на політичний: 1949 р. виникли ФРН і НДР.

Основа: §2, с. 16-18.

1. Німеччина після капітуляції

Німеччина перестала існувати як незалежна держава й була окупована союзними військами. Влада належала Контрольній Раді, до якої входили головнокомандувачі окупаційних військ СРСР, США, Великої Британії та Франції. Потсдамські домовленості передбачали збереження єдиної і суверенної Німеччини, однак політичні суперечності союзників зробили цей задум нездійсненим.

2. Від чотирьох зон до Бізонії та Тризонії

Етап	Зміст
1945 р.	Німеччина поділена на чотири окупаційні зони - радянську, американську, британську та французьку.
грудень 1946 р.	Велика Британія і США об'єднали свої зони - виникла Бізонія.
лютий 1948 р.	До об'єднання приєдналася Франція - утворилася Тризонія.
1948 р.	Тризонія долучилася до «плану Маршалла»; у західних зонах проведено грошову реформу.

4 окупаційні зони → Бізонія → Тризонія → ФРН / НДР

3. Грошова реформа в західній зоні

У 1948 р. замість знеціненої рейхсмарки запровадили західнонімецьку марку. Підручник підкреслює, що це стабілізувало західнонімецьку економіку й зупинило інфляцію.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

4. Утворення Федеративної Республіки Німеччина

8 травня 1949 р. німецький парламент ухвалив Основний Закон нової західнонімецької держави, затверджений окупаційною владою. Виникла Федеративна Республіка Німеччина зі столицею в Бонні. Основний Закон закріпив громадянські та політичні свободи й демократичний федеративний устрій.

- На виборах у серпні 1949 р. переміг блок ХДС/ХСС.
- Конрада Аденауера обрали федеральним канцлером.
- Впливовими політичними силами також були ВДП і СДПН.

5. Утворення Німецької Демократичної Республіки

У радянській окупаційній зоні Москва підтримувала прокомуністичні сили. 7 жовтня 1949 р. Народна рада проголосила створення Німецької Демократичної Республіки. Прем'єр-міністром став Отто Гротеволь, президентом - Вільгельм Пік.

Ознака	ФРН	НДР
Дата утворення	1949 р. (Основний Закон - 8 травня)	7 жовтня 1949 р.
Територіальна основа	Західні окупаційні зони / Тризонія	Радянська окупаційна зона
Столиця / центр	Бонн	Східний Берлін
Політична орієнтація	Західна демократична система	Прорадянська система під комуністичним впливом

6. Берлін - символ поділу

Берлін також був поділений на чотири зони. Східна частина стала столицею НДР, а західна була самокерованою територією, економічно й політично пов'язаною з ФРН. Підручник називає майбутню Берлінську стіну символом розколу Німеччини, Європи та людських доль.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 42. НАТО та Організація Варшавського договору

Основа: §2, с. 18-20.

7. Утворення НАТО

4 квітня 1949 р. у Вашингтоні десять європейських і дві північноамериканські держави підписали договір про створення НАТО - Організації Північноатлантичного договору.

Засновники НАТО 1949 р.	
Європейські держави	Бельгія, Велика Британія, Данія, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Франція.
Північноамериканські держави	Канада, США.

- забезпечення безпеки держав-членів;
- захист демократичних принципів і свобод;
- протидія комуністичній експансії;
- сприяння мирним і дружнім відносинам між державами.

Підручник підкреслює, що фактично НАТО створили для протистояння СРСР і комуністичній загрозі в Європі та світі.

8. Утворення ОВД

14 травня 1955 р. Албанія, Болгарія, Угорщина, НДР, Польща, Румунія, СРСР і Чехословаччина підписали Варшавський договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу. На його основі виникла Організація Варшавського договору.

Офіційними цілями називали безпеку держав-учасниць і підтримку миру в Європі; головною загрозою керівництво держав блоку вважало НАТО. 1 липня 1991 р. було підписано протокол про припинення дії Варшавського договору.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 42. Біполярний світ: порівняння двох блоків

Основа: §2, с. 18-20.

Ознака	НАТО	ОВД
Дата створення	4 квітня 1949 р.	14 травня 1955 р.
Центр сили	США та західні демократії	СРСР і комуністичні режими Центрально-Східної Європи
Самовизначена мета	Безпека держав-членів, захист демократичних принципів і свобод	Безпека держав-учасниць і підтримка миру в Європі
Головний контекст створення	Протидія комуністичній експансії	Протистояння НАТО

Ознака	НАТО	ОВД
Історична роль у темі	Закріплення західного військово-політичного полюса	Закріплення радянського військово-політичного полюса
Подальша доля	Продовжує існувати й після завершення «холодної війни»	Припинила існування 1 липня 1991 р.

Біполярність закріпилася тоді, коли політичне, економічне, ідеологічне й військове протистояння США та СРСР набуло інституційної форми: західноєвропейські країни інтегрувалися з США, а Центрально-Східна Європа перебувала під контролем СРСР і створила власний військово-політичний блок.

9. Інші блоки, названі в підручнику

Під егідою США і Великої Британії в Азії також виникали АНЗЮС, СЕНТО, СЕАТО, АНЗЮК. У межах теми це показує глобальний характер блокового протистояння, а не лише європейський.

10. НАТО після завершення «холодної війни»

Підручник зазначає, що на початку 1990-х років пріоритетами НАТО стали зміцнення миру і безпеки в Європі, боротьба з тероризмом, захист демократії та прав людини, а також розширення Альянсу. Водночас наводиться приклад Косово 1999 р., де операція Альянсу не була санкціонована Радою Безпеки ООН.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 42. Україна, НАТО та запитання для закріплення

Основа: §2, с. 19-20; відомості подано в часових межах і формулюваннях підручника 2019 р.

11. Україна і НАТО у викладі підручника

Рік	Подія
1994 р.	Україна стала учасницею програми НАТО «Партнерство заради миру».
2005 р.	Розпочався прискорений діалог про членство України в Альянсі.
2014 р.	Після перерви процес євроатлантичної інтеграції відновився.

Рік	Подія
2017 р.	Парламент відновив курс на членство в НАТО як стратегічну мету зовнішньої політики та безпеки.
21 лютого 2019 р.	Набули чинності конституційні зміни щодо закріплення курсу України на вступ до ЄС і НАТО.

Застереження. Цей блок відтворює саме дані наданого підручника станом на 2019 р. і не доповнює їх пізнішими подіями.

12. Запитання

1. Чому після війни Німеччина була поділена на окупаційні зони? (§2, с. 16-17)
2. Що таке Бізонія та Тризонія? (§2, с. 17)
3. Коли та за яких умов виникла ФРН? (§2, с. 17)
4. Коли було проголошено НДР? (§2, с. 17)
5. Чому Берлін став символом поділу Європи? (§2, с. 17-18)
6. Коли і з якою метою було створено НАТО? (§2, с. 18)
7. Коли і якими державами було створено ОВД? (§2, с. 18)
8. Як утворення НАТО та ОВД закріпило біполярний світ? (§2, с. 18-20)
9. Які етапи зближення України з НАТО подано в підручнику? (§2, с. 19-20)

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Урок 43. Практичне заняття № 9

Тема практичної роботи. Формування повоєнного світового порядку: від Ялти й Потсдама до ООН, «холодної війни» та військово-політичних блоків.

Мета. Систематизувати матеріал §1-2; навчитися працювати з хронологією, порівняльними таблицями, причинно-наслідковими зв'язками й короткими фрагментами джерел; підготувати учнів до самостійного пояснення формування біполярного світу.

Усі завдання укладено лише на основі наданого підручника, §1-2, с. 6-20, та теми практичного заняття № 9 у календарному плануванні.

Завдання 1. Хронологічна стрічка

Розташуйте події в правильній послідовності та запишіть дати: Ялтинська конференція; Потсдамська конференція; утворення ООН; «Довга телеграма» Дж. Кеннана; Фултонська промова В. Черчилля;

«план Маршалла»; утворення НАТО; створення ФРН; створення НДР; утворення ОВД.

Завдання 2. «Три Д»

Заповніть таблицю: дайте коротке визначення кожному з трьох напрямів політики союзників щодо Німеччини та наведіть по одному конкретному заходу.

Напрямок	Що означав	Приклад заходу
Денацифікація	_____	_____
Демілітаризація	_____	_____
Демократизація	_____	_____

Завдання 3. Ялта чи Потсдам?

Розподіліть твердження між двома конференціями: а) рішення про установчу конференцію ООН у Сан-Франциско; б) програма «трьох Д»; в) питання повоєнного устрою Польщі; г) створення Ради міністрів закордонних справ; ґ) рішення про міжнародний суд над головними військовими злочинцями; д) переговори в Лівадійському палаці.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Практичне заняття № 9. ООН і права людини

Завдання 4. Схема ООН

Заповніть пропуски у схемі.

Елемент	Відповідь учня
Орган, у якому представлені всі держави-члени	_____
Орган, що несе головну відповідальність за мир і безпеку	_____
Кількість постійних членів Ради Безпеки	_____
Особливе право постійного члена РБ	_____
Організація ООН з питань освіти, науки і культури	_____
Організація у сфері охорони здоров'я	_____
Дитячий фонд ООН	_____

Завдання 5. Цілі чи принципи?

Позначте **Ц** біля цілі ООН і **П** біля принципу діяльності ООН.

- ___ підтримувати міжнародний мир і безпеку;
- ___ суверенна рівність усіх держав-членів;
- ___ розвивати дружні відносини між націями;
- ___ мирне вирішення міжнародних спорів;
- ___ здійснювати співробітництво у розв'язанні міжнародних проблем;
- ___ невтручання у внутрішню компетенцію держав.

Завдання 6. Три документи про права людини

Зіставте документ і його зміст.

Документ	Що потрібно вписати
Конвенція про геноцид	_____
Загальна декларація прав людини	_____
Міжнародні пакти 1966 р.	_____

Завдання 7. Права людини

Розподіліть права на дві групи: *економічні, соціальні й культурні* та *громадянські й політичні*: право на працю; свобода совісті; право на освіту; свобода асоціацій; право на соціальне забезпечення; право на недоторканність особи; право на участь у культурному житті; право брати участь в управлінні державою.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Практичне заняття № 9. Витоки «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Завдання 8. Причинно-наслідковий ланцюг

Заповніть пропущені ланки, використовуючи поняття: *радянський контроль у Східній Європі*; «Довга телеграма»; Фултонська промова; «доктрина Трумена»; «план Маршалла»; формування двох блоків.

післявоєнні суперечності → _____ → _____ → _____ →
_____ → _____ → біполярний світ

Завдання 9. Позиція Дж. Кеннана

За матеріалом підручника сформулюйте чотири тези, якими Дж. Кеннан характеризував радянську політику. Потім одним реченням поясніть, що означала «доктрина стримування».

Завдання 10. Чому «план Маршалла» був не лише економічним

Наведіть щонайменше три аргументи з підручника, які показують політичний вимір американської допомоги Європі.

Завдання 11. Дискусійне питання

Теза для обговорення: «Початок “холодної війни” був не однією подією, а процесом накопичення взаємної недовіри й конкретних політичних рішень». Підтвердьте або заперечте тезу п'ятьма фактами з §2.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Практичне заняття № 9. Німеччина, НАТО та ОВД

Завдання 12. Поділ Німеччини

Відновіть логічну послідовність і коротко поясніть кожен етап: окупаційні зони → Бізонія → Тризонія → грошова реформа → ФРН → НДР.

Завдання 13. Порівняйте НАТО та ОВД

Критерій	НАТО	ОВД
Дата створення	_____	_____
Держави / політичний табір	_____	_____
Офіційно проголошена мета	_____	_____
Головний противник у логіці блоку	_____	_____
Історичний результат для міжнародної системи	_____	_____

Завдання 14. Карта без карти

За текстом підручника складіть два списки: 1) 12 держав-засновниць НАТО 1949 р.; 2) 8 держав Варшавського договору 1955 р. Після цього визначте, які регіони Європи переважно охоплювали два блоки.

Завдання 15. Підсумковий висновок

Напишіть 8-10 речень на тему: «**Як від співпраці антигітлерівської коаліції світ перейшов до біполярного протистояння?**»

Обов'язково використайте поняття: Ялтинсько-Потсдамська система, ООН, «холодна війна», «план Маршалла», ФРН, НДР, НАТО, ОВД.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Відповіді для викладача. Практичне заняття № 9

Завдання 1. Хронологічна стрічка

1. 4-11 лютого 1945 р. - Ялтинська конференція.
2. 17 липня - 2 серпня 1945 р. - Потсдамська конференція.
3. 24 жовтня 1945 р. - утворення ООН (ратифікація Статуту).
4. 22 лютого 1946 р. - «Довга телеграма» Дж. Кеннана.
5. 5 березня 1946 р. - промова В. Черчилля у Фултоні.
6. 5 червня 1947 р. - проголошення «плану Маршалла».
7. 4 квітня 1949 р. - створення НАТО.
8. 1949 р. - створення ФРН.
9. 7 жовтня 1949 р. - проголошення НДР.
10. 14 травня 1955 р. - підписання Варшавського договору.

Завдання 2. «Три Д»

Напрямок	Правильна відповідь
Денацифікація	Ліквідація нацистської партії, організацій, законів і впливу нацистів; усунення активних нацистів з відповідальних посад; покарання злочинців.
Демілітаризація	Повне роззброєння Німеччини; ліквідація або контроль військової промисловості.
Демократизація	Перебудова правосуддя, місцевого самоврядування та політичного життя на демократичній основі.

Завдання 3. Ялта чи Потсдам?

Ялта: а, в, д. **Потсдам:** б, г, ґ.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Відповіді для викладача. ООН і права людини

Завдання 4. Схема ООН

Позиція	Відповідь
Усі держави-члени	Генеральна Асамблея.
Мир і безпека	Рада Безпеки.
Постійні члени РБ	5.
Особливе право	Право вето.
Освіта, наука, культура	ЮНЕСКО.
Охорона здоров'я	ВООЗ.
Дитячий фонд	ЮНІСЕФ.

Завдання 5. Цілі чи принципи?

1 - Ц; 2 - П; 3 - Ц; 4 - П; 5 - Ц; 6 - П.

Завдання 6. Документи

Документ	Орієнтир
Конвенція про геноцид	Правове визначення геноциду й покарання за нього.
Загальна декларація прав людини	Базові права і свободи, рівність перед законом, недопущення дискримінації.
Міжнародні пакти 1966 р.	Конкретизація економічних, соціальних, культурних, громадянських і політичних прав та зобов'язань держав.

Завдання 7. Класифікація прав

Економічні, соціальні й культурні: право на працю; освіту; соціальне забезпечення; участь у культурному житті.
Громадянські й політичні: свобода совісті; свобода асоціацій; недоторканність особи; участь в управлінні державою.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Відповіді для викладача. «Холодна війна»

Завдання 8. Причинно-наслідковий ланцюг

Можлива модель: післявоєнні суперечності → радянський контроль у Східній Європі → «Довга телеграма» Дж. Кеннана → Фултонська промова В. Черчилля → «доктрина Трумена» → «план Маршалла» → формування двох блоків → біполярний світ.

Завдання 9. Дж. Кеннан

- сприйняття навколишнього світу радянською політичною системою як ворожого;
- орієнтація на експансію;
- використання різних офіційних і неофіційних засобів впливу;
- прагнення підривати внутрішню стабільність західних країн через різні організації та політичні канали.

Стимування: оборона західного світу від поширення комуністичного впливу.

Завдання 10. Політичний вимір «плану Маршалла»

- економічне відновлення мало зменшити соціальну кризу і привабливість комуністичних партій;
- країни мали не продавати стратегічні товари СРСР;
- вимагалось заохочувати приватне підприємництво;
- підручник називає вимогу виводити комуністів зі складу урядів;
- допомога зміцнювала економічні зв'язки Західної Європи зі США.

Завдання 11. Дискусія

Оцінюється не одна «правильна» теза, а доказовість. Учень має використати щонайменше п'ять фактів із §2 і показати причинні зв'язки між радянським контролем у Східній Європі, позиціями Кеннана й Черчилля, курсом Трумена, «планом Маршалла», поділом Німеччини та створенням блоків.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 8. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Відповіді для викладача. Німеччина і військові блоки

Завдання 12. Поділ Німеччини

4 окупаційні зони (1945) → Бізонія (грудень 1946) → Тризонія (лютий 1948) → грошова реформа в західній зоні (1948) → ФРН (1949) → НДР (7 жовтня 1949). Логіка: тимчасовий окупаційний поділ поступово перетворився на політичний і державний.

Завдання 13. НАТО та ОВД

Критерій	НАТО	ОВД
Дата	4 квітня 1949 р.	14 травня 1955 р.
Політичний табір	США, Канада і західноєвропейські держави	СРСР і комуністичні держави Центрально-Східної Європи
Офіційна мета	Безпека, захист демократичних принципів і свобод	Безпека учасників і підтримка миру в Європі
Противник у логіці створення	Комуністична експансія / СРСР	НАТО
Результат	Західний полюс біполярного світу	Радянський полюс біполярного світу

Завдання 14. Списки держав

НАТО 1949: Бельгія, Велика Британія, Данія, Ісландія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, США, Франція.

ОВД 1955: Албанія, Болгарія, Угорщина, НДР, Польща, Румунія, СРСР, Чехословаччина.

Завдання 15. Критерії висновку

Повна відповідь має показати: 1) збереження співпраці союзників у Ялті й Потсдамі; 2) зростання суперечностей; 3) радянський контроль над Східною Європою; 4) формування політики стримування; 5) «план Маршалла»; 6) поділ Німеччини; 7) утворення НАТО; 8) утворення ОВД; 9) висновок про біполярний світ.

Підсумок теми 8. Швидке повторення

1. 15 опорних фактів

1. 4-11 лютого 1945 р. - Ялтинська конференція.
2. 17 липня - 2 серпня 1945 р. - Потсдамська конференція.
3. «Три Д» - денацифікація, демілітаризація, демократизація Німеччини.
4. 24 жовтня 1945 р. - утворення ООН.
5. Генеральна Асамблея представляє всі держави-члени; Рада Безпеки відповідає за мир і безпеку.
6. П'ять постійних членів РБ мають право вето.
7. 10 грудня 1948 р. - Загальна декларація прав людини.
8. 16 грудня 1966 р. - міжнародні пакти про права людини.
9. 22 лютого 1946 р. - «Довга телеграма» Дж. Кеннана.
10. 5 березня 1946 р. - Фултонська промова В. Черчилля.
11. 1947 р. - «доктрина Трумена» і «план Маршалла».
12. 1946-1948 рр. - Бізонія та Тризонія.
13. 1949 р. - створення ФРН і НДР.
14. 4 квітня 1949 р. - утворення НАТО.
15. 14 травня 1955 р. - створення Організації Варшавського договору.

2. Одна схема для запам'ятовування

Ялта + Потсдам → ООН → суперечності США і СРСР → «холодна війна» → «план Маршалла» → поділ Німеччини → НАТО + ОВД → біполярний світ

3. Головний висновок

Повоєнний світ був подвійним. З одного боку, держави створили ООН, міжнародні механізми безпеки та систему захисту прав людини. З іншого - союзники по війні швидко перейшли до конфронтації, поділу Європи й військово-політичного блокового протистояння. Саме ця суперечність визначила міжнародні відносини наступних десятиліть.